

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 20 juni 2017

Mål nr

Ö 3109-16

KLAGANDE

HW

Ombud: Advokat PL

MOTPART

Justitiekanslern

Box 2308

103 17 Stockholm

SAKEN

Ersättning till målsägandebiträde

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut i dom 2016-05-27 i mål B 2347-16

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut på det sättet att HW tillerkänns ersättning av allmänna medel för uppdraget som målsägandebiträde i hovrätten med ytterligare 14 884 kr, varav 11 907 kr avser arbete och 2 977 kr mervärdesskatt. Denna kostnad ska stanna på staten.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

HW har yrkat att Högsta domstolen tillerkänner henne ersättning för arbete i hovrätten i enlighet med vad hon har begärt.

Justitiekanslern har yttrat sig och anfört att omständigheterna är sådana att det får anses skäligt att tillerkänna HW den begärda ersättningen.

SKÄL

Bakgrund och frågan i Högsta domstolen

1. HW förordnades som målsägandebiträde i ett mål vid Solna tingsrätt avseende bl.a. mord. I tiden efter det att tingsrätten hade meddelat dom i målet avslutade HW sin anställning som biträdande jurist på Lewis & Partners Advokatbyrå AB och övergick till en statlig anställning.
2. När målet överklagades till hovrätten upprättade en tidigare kollega på advokatbyrån, advokaten PL, målsägandens överklagande. I överklagandeskriften angav PL att han var ombud och målsägandebiträde genom substitution.
3. Vid de kontakter som enligt PL förekom med hovrätten informerades domstolen om att HW hade avslutat sin anställning på advokatbyrån. Enligt

PL återkom hovrätten därefter och meddelade att det lämpligaste var att han även fortsättningsvis biträdde målsäganden genom substitution.

4. I den kostnadsräkning som gavs in till hovrätten begärde HW, genom PL, ersättning för bl.a. den extra tid som det tagit för PL att läsa in målet inför huvudförhandlingen i hovrätten.

5. Hovrätten – som noterade att HW hade företrätt endast en målsägande och att målsägandens talan hade varit väl avgränsad – ansåg att ersättningsanspråket framstod som något högt. Hovrätten har därför funnit att ersättning för arbete ska utgå för 35 timmar i stället för begärda 44 timmar.

6. Till stöd för sitt överklagande i Högsta domstolen har HW anfört bl.a. följande. Den begärda ersättningen för arbete är skälig. Det erfordrades cirka tio timmars arbete för att PL skulle kunna läsa in målet inför huvudförhandlingen i hovrätten. De övriga målsägandebiträderna hade fått ersättning för inläsning i tingsrätten. Eftersom det inte längre fanns någon möjlighet för HW att utföra uppgiften som målsägandebiträde bör rätt till ersättning föreligga på samma sätt som om ett byte av biträde hade skett.

7. Frågan i Högsta domstolen är om ersättning till målsägandebiträdet ska utgå för det extra arbete som uppkommit genom substitutionen.

Den rättsliga regleringen

8. Av 4 § andra stycket lagen (1988:609) om målsägandebiträde framgår bl.a. att bestämmelserna i 26 § tredje stycket rättshjälpslagen (1996:1619) tillämpas när det gäller rätten för ett biträde att sätta någon annan i sitt ställe. Av bestämmelserna följer att ett biträde får sätta en advokat eller biträdande

jurist på advokatbyrå i sitt ställe (substitution) om det inte medför en beaktansvärd ökning av kostnaderna. I övrigt får substitution ske endast efter särskilt tillstånd.

9. Även när det gäller rätten till ersättning hänvisar lagen om målsägandebiträde till rättshjälpslagen (5 §). Enligt 27 § rättshjälpslagen har ett biträde rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Ersättningen för arbete ska bestämmas med utgångspunkt i den tidsåtgång som är rimlig med hänsyn till uppdragets art och omfattning och med tillämpning av en timkostnadsnorm.

10. Ett målsägandebiträde har alltså rätt att, utan att tillstånd från domstolen dessförinnan inhämtas, själv anlita en advokat eller en biträdande jurist på advokatbyrå som substitut så länge detta inte medför en beaktansvärd kostnadsökning. Det kan noteras att regleringen avviker från den som gäller beträffande offentliga försvarare, där substitution alltid förutsätter tillstånd från domstolen (21 kap. 6 § rättegångsbalken). Substitution är avsedd att användas vid kortare förhinder, exempelvis under en kortare tids sjukdom. Om det är fråga om mera långvariga eller permanenta förhinder, ska i stället byte av biträde ske (jfr prop. 1987/88:73 s. 59).

11. Substitution påverkar inte förordnandet som målsägandebiträde och det är fortfarande målsägandebiträdet som har rätt att begära ersättning från staten. Den som träder in i målet till följd av substitution får närmast betraktas som en uppdragstagare till målsägandebiträdet. (Jfr NJA 2009 s. 735.)

12. Om ett målsägandebiträde får klart för sig att han eller hon inte kommer att kunna fortsätta uppdraget, ska biträdet så snart som möjligt meddela

domstolen detta så att ett byte av biträde kan ske (jfr prop. 1987/88:73 s. 59).

13. När förhinder för ett målsägandebitråde aktualiseras är det också viktigt att domstolen klargör vilket slags förhinder det är fråga om. Får domstolen uppgifter som ger anledning att utgå från att biträdet har ett mer långvarigt eller permanent förhinder ska domstolen ta initiativ till ett biträdesbyte.

Bedömningen i detta fall

14. När HW lämnade sin anställning på advokatbyrån tycks hon själv ha varit av uppfattningen att det förelåg ett permanent förhinder för henne att utföra uppdraget som målsägandebitråde. Hon borde då ha anmält detta till domstolen.

15. I detta fall har hovrätten, genom den information som lämnades, fått kännedom om att HW ansåg sig permanent förhindrad att utföra uppdraget. Hovrätten borde därför ha tagit initiativ till ett byte av målsägandebitråde i stället för att godta att PL fullgjorde uppdraget genom substitution.

16. Om hovrätten hade beslutat om byte av biträde, finns det anledning att utgå från att det nya biträdet skulle ha ansetts berättigat till ersättning för arbete med inläsning av målet. Mot denna bakgrund och då HW med hänsyn till de kontakter som förekom med hovrätten inte bör lastas för att något byte inte skedde (jfr 27 § fjärde stycket rättshjälpslagen) får det anses skäligt att tillerkänna henne ersättning även för den extra tidsåtgång som substitutionen medfört (jfr NJA 2009 s. 735).

17. HW ska följaktligen tillerkännas ersättning i enlighet med sitt yrkande i

hovrätten.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ella Nyström, Lars Edlund, Anders Eka (referent) och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Janina Kastevik